

УДК 351.85

В. В. Панченко,
здобувач, Академія муніципального управління

ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ ТА ПРАКТИКИ ЗАЛУЧЕННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНИХ КОШТІВ НА ЇЇ РОЗВИТОК У ДЕРЖАВАХ ЄВРОПИ

V. Panchenko,
Competitor Academy of Municipal Management

EXPERIENCE OF STATE FINANCING POLICY CULTURE AND PRACTICE OF ATTRACTING EXTRA-BUDGETARY FUNDS FOR ITS DEVELOPMENT IN THE COUNTRIES OF EUROPE

Системний аналіз європейських підходів до державної економічної підтримки культури і мистецтва засвідчив, що фінансування у сфері культури здійснюється декількома каналами: у формі прямого фінансування; за допомогою загальних і цільових трансфертів у субнаціональні бюджети; на основі спільної участі органів влади різного рівня у фінансуванні; через незалежні посередницькі структури; з використанням механізмів партнерства на основі змішаного державно-приватного фінансування. Проте сьогодні для успішного розвитку галузей культури все частіше державне управління європейських держав відображає тенденцію до пошуку та залучення альтернативних джерел фінансування (спонсорства (корпоративного, приватного), меценатства, фандрейзингу, співпраці бізнесу та культури, партнерської участі посередницьких організацій, фондів, асоціацій, культурних індустрій, грантів, коштів від продажу лотерей, податкових відрахувань та ін.).

Systems analysis of European approaches to government economic Arts and Culture showed that funding in culture by several channels: through direct funding, with the help of general and targeted transfers to sub-national budgets, based on the joint participation of the levels of government funding, through independent intermediaries, using the mechanisms of partnership based on a mixed public-private financing. But today, for the successful development of cultural industries increasingly governance of European countries reflects the tendency to seek and attract alternative sources of funding (sponsorship (corporate and private), philanthropy, fundraising, business cooperation and cultural partnership with intermediary organizations, foundations, associations and cultural industries grants, funds from the sale of lottery tax deductions, etc.).

Ключові слова: державна політика, фінансування сфери культури, залучення позабюджетних коштів, держави Європи.

Key words: Government policy, funding of culture, attracting extra-budgetary funds, the state of Europe.

ВСТУП

Дослідження та впровадження прогресивного європейського досвіду державного управління у вітчизняну сферу культури, налагодження та зміцнення культурних, комунікаційних зв'язків України з міжнародними інституціями повинні стати стратегічно важливими завданнями та головною умовою подальшої інтеграції у європейську спільноту. А питання утвердження національної ідентичності, збереження культурної спадщини та забезпечення міжкультурного діалогу мають набути першочергового значення в цивілізаційному розвитку.

Науковці І. Абанкіна, О. Беннет, А. Брандт-Грау, А. Вербанова, Д. Губнер, М. Дарем, К. Демке, Ф. Діташмайр, С. Драгоєвич, Н. Кан, В. Качмарек, З. Краснодембський, А. Лайдон, Д. Лідстоун, С. Ліндсі, Ч. Лендрі, Д. Мур, С. Ніколов, Ж. Рюс, Дж. Сторі, А. Узелач, Р. Флоріда, І. Хангельдієва, М. Хелмінська, Б. Цветіанін розкривають сучасні тенденції розвитку сфери культури на наднаціональному, національному та регіональному рівнях та європейські підходи до державної підтримки сфери культури та її розвитку в сучасному європейському культурному просторі.

У зв'язку з тим, що існують суттєві відмінності у системі державного управління у сфері культури в європейських країнах, ризняться також і підходи до її фінан-

сування. Власне, наявність таких відмінностей і зумовлює потребу дослідження досвіду державної політики фінансування сфери культури та практики залучення позабюджетних коштів на її розвиток у державах Європи.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданнями статті є:

— провести системний аналіз європейських підходів до державної економічної підтримки культури і мистецтва;

— визначити тенденції до пошуку та залучення альтернативних джерел фінансування в європейських державах.

РЕЗУЛЬТАТИ

Бюджетне фінансування сфери культури європейських держав залишається однією з головних форм підтримки галузі. Проте видатки на ці потреби в бюджетах країн становлять порівняно невелику частку — від 0,5 до 4,8%. Модель державного фінансування культури складається в кожній країні на основі вибору методів, форм і механізмів фінансової політики. На її формування значний вплив мають такі чинники, як традиційні, національні, культурні переваги, а також розвиток добродійності, спонсорства та меценатства. Си-

стема фінансування культури і мистецтв визначається ступенем централізації державного управління й характером міжбюджетних відносин. В унітарних державах, наприклад, у Швеції, основну роль продовжує відігравати центральний бюджет, тоді як у федеративній Німеччині його економічні функції в основному обмежуються субсидуванням ефірного мовлення та зарубіжних культурних заходів.

У країнах Європи державне фінансування сфери культури відбувається за двома моделями: "європейською" та "британською". Детально розглянемо, в який спосіб відбувається підтримка сфери культури й мистецтв з державного бюджету в деяких країнах Європи за європейською моделлю фінансування культури, зазначивши при цьому, що така підтримка є багатоканальною.

Пряме фінансування організації культури здійснюється у всіх країнах, але найбільша частка припадає на бюджети європейських унітарних держав. Реалізація відбувається у формі повного фінансування поточних витрат і капіталовкладень, спеціальних цільових трансфертів, а також у вигляді грантів. Проте від старого методу державної підтримки культури — повного прямого фінансування — в більшості країн вже відмовилися. Такий спосіб субсидування затверджено лише для деяких національних музеїв, архівів, бібліотек або для підтримки національного ефірного мовлення. Однак спеціальні цільові трансферти, зазвичай, використовуються під час реалізації національних програм розвитку культури. Так, у Франції в першій половині 80-х рр. ХХ ст. у рамках програми модернізації комерційних галузей культури міністерством культури була створена спеціальна "бюджетна лінія" для фінансування зйомки короткометражних фільмів, танцювального і циркового мистецтва, образотворчого мистецтва, промислового дизайну, фотографії [1].

Іншою більш поширеною формою прямої державної підтримки є гранти [1], які виплачуються як організаціям, так і окремим працівникам культури. У кожній країні умови їх надання істотно відрізняються. Розмаїття грантів вирізняє шведську систему фінансування культури та мистецтв. Тут організації культури можуть претендувати на договірний грант (його розмір визначається угодою, що укладається на рік між державними органами і відповідною організацією культури), грант, що виплачується за результатами праці відповідно до норм субсидування, пропорційно до обсягу товарів і послуг, або ж на так званий базисний (формульний) грант. Останній повинен покрити певну частку (як правило, 55%) нормативних витрат, затверджених для кожної категорії установ культури (театрів, оркестрів, регіональних музеїв і бібліотек). Наприклад, у Швеції особливе значення надається індивідуальним грантам для забезпечення "економічної стабільності" творчості. До них відносяться безстрокові почесні гранти видатним діячам культури; гранти у формі гарантованого доходу, що присуджуються видатним письменникам; п'ятирічні гранти молодим письменникам; гранти, що дають авторам право на отримання доходу за користування їх творами в публічних бібліотеках. Для шведської системи грантів характерна спрощена процедура їх надання та повна свобода реципієнтів (організацій або індивідуальних одержувачів) у їх використанні. У багатьох країнах уряди надають гранти на умовах строкового фінансування. У Європі цей механізм вперше застосували у Великобританії, а потім і в континентальних країнах. Такі гранти не тільки сприяють оптимізації фінансового стану організацій культури, але й допомагають їм адаптуватися до ринкового середовища, привертаючи недержавні фінансові джерела та розвиваючи комерційну діяльність.

Важливим способом державної економічної політики підтримки сфери культури є залучення загальних і цільових трансфертів у субнаціональні бюджети [1]. Загальний трансферт відрізняється від цільового тим, що не зв'язує реципієнта умовами витрачання, фактично безпосередньо збільшуючи його бюджетні доходи.

Цільові ж трансферти надаються для покриття конкретних статей витрат, нерідко на умовах строкового фінансування. Так, у Норвегії з 1986 р. муніципалітети отримують від уряду блокові гранти на фінансування галузей охорони здоров'я, освіти та культури.

Ще одним, не менш важливим, є спосіб підтримки культури на основі спільної участі у фінансуванні органів влади різного рівня (з центральних і територіальних бюджетів) [1]. Така підтримка здійснюється в рамках програм соціально-економічного розвитку (регіонального розвитку, збільшення зайнятості, допомоги малому бізнесу, реконструкції міської господарської інфраструктури, професійного навчання та перепідготовки кадрів), а також для субсидування окремих організацій культури та інвестиційних проектів. Наприклад, муніципалітетах Данії з 1983 р. виділяється блоковий грант на фінансування бібліотек; кошти розподіляються між місцевими бюджетами пропорційно до кількості населення. У Франції щорічно укладаються тристоронні угоди між центром, регіонами і територіями для спільного фінансування культури.

Підтримка культури в деяких країнах Європи здійснюється на основі розподілу субсидій через незалежні посередницькі (недержавні) структури [2] (добровільні фонди, суспільні інститути культури, асоціації творчих працівників). Особливо активно вона застосовується в Німеччині, Великобританії та Франції. Фінансування сфери культури на основі партнерської участі держави і корпоративних спонсорів в Європі стає все більш помітною формою субсидування, що сприяє значному залученню коштів із приватного сектора.

У багатьох країнах разом з бюджетним набуло поширення державне фінансування з позабюджетних фондів, заснування яких виправдовується "особливими потребами" галузей культури і "національними інтересами" [2]. Традиційним джерелом коштів для таких фондів (наприклад, у Ірландії, Норвегії і Фінляндії) стали надходження від національних лотерей, лото, спортивних тоталізаторів.

У Європі кіномистецтво стало однією з перших галузей культури, для фінансування якої створили спеціальні фонди. Ресурси кінофондів формувалися за рахунок надходжень з центрального бюджету, а також спеціальних податків на радіо і телевізійні компанії, на кінопрокат та ін. У 80-ті роки минулого століття у багатьох країнах Європи було створено фонди для підтримки аудіо- та відеовиробників.

Поряд з європейською моделлю вирізняють також британську модель фінансування культури. Власне, у Великобританії використовують механізми партнерства на основі змішаного державно-приватного фінансування [3]. Орієнтовно участь держави в діяльності організації культури Великобританії складає найменше — 30%, найбільше — 80%; в середньому — 40—50% річного бюджету організації культури. Ще 40—50% бюджету організації складають самостійно зароблені кошти (квитки, членство, послуги та ін.). Зароблені в результаті фандрейзингу ресурси складають не більше 10 % бюджету.

У Великобританії частка державного фінансування культури не є визначальною. Але оскільки вона становить не менше 30% від фінансування культури, існують спеціальні органи державної влади, які регулюють діяльність культурних організацій. Основна фінансова підтримка культури державою здійснюється через Раду мистецтв. Рада мистецтв діє від імені держави і одержує кошти для підтримки організацій культури від Департаменту культури, медіа і спорту уряду Великобританії; врешті, це напівавтономний незалежний орган (майже третина Ради формується з представників мистецького середовища), і уряд не втручається у її роботу.

Близько 80% загального бюджету Ради мистецтв спрямовується на фінансування національних культурних інституцій та культурних організацій. При цьому Рада мистецтв з цими організаціями укладає контракт

строком на 3 роки, що дозволяє здійснювати довгострокове планування спільної діяльності та оцінку її ефективності. Близько 17% витрат бюджету (58 млн фунтів на рік) складає Відкритий фонд, створений для підтримки проектів. Будь-яка організація культури може подати заявку на отримання гранту з цього фонду, який надається у трьох номінаціях: діячі культури; організації культури; гастролі. Основна роль цього фонду — це підтримка інновацій. Обов'язковою умовою є наявність у заявників партнерського співфінансування в розмірі не менше 10% від загального бюджету проекту. Рада мистецтв здійснює художню експертизу проектів за такими критеріями: мистецька якість та цінність; фінансова та управлінська ефективність [3].

Уряд Австрії розглядає культуру та культурну спадщину як важливий ресурс економіки й розвитку. Державне субсидування культурних організацій Австрії складає від 75 до 100%. Державне фінансування сфери культури Австрії здійснюється на трьох рівнях: федеральному, регіональному і муніципальному. На федеральному рівні фінансування має декілька каналів: Міністерство науки, освіти і культури, Міністерство закордонних справ, Федеральна Канцелярія. Всі федеральні кошти на культуру знаходяться у віданні Відділу культури (8 структурних підрозділів), який після реформи 1997 р. підпорядкований Федеральній Канцелярії. Фінансування здійснюється за відповідними напрямками: образотворче мистецтво, архітектура, дизайн, індустрія моди, виконавські мистецтва, музика, кінематограф, медіа-арт, література, фотографія, міжнародні культурні проекти, на основі заяв, які надходять щорічно до структурних підрозділів Відділу культури Канцелярії [4].

У порівнянні із Великобританією, в Австрії не має традицій фандрейзингу, бо досвід Австрії засвідчує державну модель патерналістської підтримки сфери культури.

Особливості формування доходів у сфері культури обумовлюють специфіку її оподаткування. Розглянемо, як застосовуються специфічні податкові та інші параксальні джерела фінансування на прикладі окремих європейських держав [1]. Одним із специфічних податків, який почасти утримують з організацій, є ліцензійна плата за радіо і телебачення. Кошти, що поступають від збору цього податку, використовуються, насамперед, для власного розвитку організацій ефірного мовлення. Але в деяких країнах, окрім звичайної ліцензійної плати, введена надбавка. В Австрії вона має назву "культуршилінг" і надходження від неї спрямовуються на субсидування дотаційних галузей культури, покриваючи 15% сукупних державних витрат на мистецтво і 25% — на культуру. У Франції та в країнах Північної Європи існує специфічний податок розміром в 1% від вартості будівництва державних установ, кошти від якого спрямовуються на придбання творів образотворчого мистецтва. Загалом Франція найактивніше використовує спеціальні податки — там стягується, наприклад, податок за торгівлю книгами (поступає в розпорядження Національного центру літератури), податок з доходів нових телевізійних каналів, зокрема кабельного і супутникового телебачення спрямовується на субсидування виробництва кіно-, аудіо- і відеопродукції. Утримується також податок за показ спектаклів.

Запровадження податкових пільг для творчих працівників сприяють покращенню їх матеріального стану. Наприклад, в Ірландії вже понад 35 років усі творчі працівники звільнені від оподаткування прибутків, хоча центральний бюджет щорічно на цьому втрачає значні суми надходжень. У Франції аналогічна пільга стосується лише художників та скульпторів. У Фінляндії не обкладаються податком на прибуток державні гранти, які отримують письменники та інші діячі культури. З метою пом'якшення податкового процесу працівникам творчих професій, які не мають постійного заробітку, в більшості країн Європи дозволяється при оподаткуванні розподіляти отриманий авторський гонорар впродовж декількох років (у Франції, наприклад, на п'ять років, у Фінляндії — на три роки) [1].

Найпоширенішою податковою пільгою для організацій і підприємств культури є звільнення від податків на товари та послуги, що виробляються в цій сфері, або ж зниження податку на додану вартість (далі — ПДВ) і ставки податку на продаж. У 80-ті роки в Ірландії було скасовано ПДВ на книжки, в Італії — знижено до 2% (періодичні видання були повністю звільнені від оподаткування), в Німеччині — до 7%, у Франції — до 5,5%, в Іспанії — до 6%. У Бельгії ПДВ на предмети мистецтва знижено з 19 до 6%. В Італії найнижчий рівень ПДВ був встановлений для виконання реставраційних робіт, спрямованих на збереження культурної спадщини [1].

Для заохочення молодих талантів було ухвалено рішення про пріоритетне субсидування проектів, представлених талановитими молодими музикантами і художниками, молодіжними оркестрами і хорами.

Із 2005 р. нова бюджетна політика торкнулася й фінансування культури. Наприклад, основною формою фінансової підтримки культури і мистецтв в Нідерландах стали не річні, як раніше, а чотирирічні одноразові або блокові субсидії установам культури. Вони розподіляються на конкурсній основі й надавалися відразу на чотири роки. Така форма субсидування надала більше свободи установам культури в реалізації їх художньої та комерційної політики [1; 2].

Одними з основних інструментів регулювання ринку культурних індустрій та підтримки культури у більшості європейських країн є інструменти, що сприяють створенню сприятливих фінансових умов розвитку культурних індустрій, або інструменти фінансової підтримки. Згідно з європейським підходом, культурна продукція визнана особливим економічним товаром, який вимагає особливого ставлення. Це, зокрема, відбивається в політиці ставок ПДВ на культурну продукцію. Скажімо, в Бельгії за середньої ставки ПДВ в обсязі 21% найнижча ставка 6% застосовується для більшості культурних продуктів (журнали, книжки, оригінальні твори образотворчого мистецтва) та послуги (квитки на мистецькі заходи, авторські права). Окрім того, від сплати податку звільнено окремі види діяльності, пов'язаної з розвитком культури. У Латвії за середньої ставки ПДВ 18% нульова ставка застосовується до бібліотечних послуг, театральних вистав і демонстрації кінофільмів, церковних вистав, концертів, художніх виставок для дітей, освітньої та наукової літератури, першого видання творів латиської літератури, а також видань для дітей, що друкуються в Латвії. В Естонії за середньої ставки ПДВ 18% ставку на книжки знижено з 1998 р. до 5% [5, с. 32].

Отже, проаналізувавши досвід окремих держав Європи щодо державної підтримки культури і мистецтв, можна стверджувати, що воно здійснюється декількома каналами: у формі прямого фінансування; за допомогою загальних і цільових трансфертів у субнаціональній бюджеті; на основі спільної участі органів влади різного рівня у фінансуванні; через незалежні посередницькі структури; з використанням механізмів партнерства, на основі змішаного державно-приватного фінансування. Проте сьогодні все частіше політика європейських держав у сфері культури відображає тенденцію до пошуку та залучення альтернативних джерел фінансування для успішного розвитку культурної галузі.

З цього приводу важливим для державного управління у сфері культури України буде європейський досвід щодо залучення спонсорської допомоги в культурну сферу. Так, у свій час Роберт Брінклі (Надзвичайний і Повноважний посол Великобританії в Україні) зауважив, що британський досвід мистецького менеджменту, звичайно, не є панацеєю: як і будь-який інший досвід, він має і свої здобутки, і свої прорахунки. Але світова слава британських митців та британського мистецтва є яскравим свідченням того, що недоліків у британській системі, все-таки, менше, ніж позитивних аспектів. На превеликий жаль, підкреслив він, сьогодні рівень присутності українського мистецтва на міжнародній арені аж ніяк не відпо-

відає тому величезному творчому потенціалу, яким володіє Україна. Нашим спільним бажанням є виправити таку прикру несправедливість. Саме через відсутність належної уваги з боку держави до потреб і проблем культури, її недостатньої фінансово-економічної підтримки, через відсутність законодавчого врегулювання політики благодійництва у сфері культури виникає потреба у розгляді європейських підходів до державної підтримки сфери культури, залучення додаткових альтернативних джерел фінансування, та найголовніше — налагодження партнерства держави з неурядовими організаціями, фондами, бізнес-структурами.

Французька модель державного управління у сфері культури передбачає державний патронаж галузі, а Міністерство культури, у свою чергу, сприяє у заохоченні та стимулюванні корпоративної та приватної підтримки культури, нагороджуючи приватних та корпоративних спонсорів престижними державними відзнаками та наданням податкових пільг [2].

Таким чином, корпоративне спонсорство у Франції розвивається як професійна діяльність, яка має чітко визначені цілі та завдання. Надаючи спонсорську допомогу, організації формують власний імідж у суспільстві. Крім того, спонсорська діяльність організації повинна відображати тенденції загальноєвропейської і міжнародної співпраці.

Показовим для України є також досвід державної підтримки французького театрального мистецтва. Понад 80% фінансування як державних, так і недержавних театрів забезпечує держава. Власне держава через свої регіональні культурні центри, які функціонують у кожному районі (департаменті), щедро фінансує театри — державні, приватні, муніципальні, пайові та інші, незалежно від форм власності. Різновиди мистецтва, які створюють високі зразки художньої культури, стають гордістю та надбанням нації, формують і примножують національну культуру — класична музика і балет, драматичне та інші види сценічного мистецтва, визначають ступінь інтелектуального, естетичного, світоглядного розвитку нації [2].

Дбає про свої театри і Великобританія. Розподіл коштів з державного бюджету на утримання та розвиток художньої культури здійснює Рада мистецтв Великобританії при Департаменті культури, засобів масової інформації і спорту країни. Найбільшу частку державних асигнувань англійці спрямовують на розвиток музичних і драматичних театрів (дбаючи при цьому і про виділення коштів на розвиток образотворчого мистецтва, літератури, проведення фестивалів, на будівництво споруд культурного призначення, художню освіту, роботу творчих товариств і асоціацій тощо). Дотації Ради мистецтв надаються державним організаціям — Королівській опері, Національному театрові та некомерційним професійним оперним, балетним, драматичним трупам і оркестрам. Постійну допомогу Рада мистецтв Великобританії, а також Ради мистецтв Шотландії та Уельсу одержують майже всі творчі мистецькі установи, якщо вони завчасно з обґрунтованим кошторисом звернулися до Ради мистецтв. Кожного року Рада мистецтв Великої Британії розглядає понад 1500 подань на щорічну державну дотацію на розвиток художнього мистецтва. Шотландська рада мистецтв традиційно щорічно надає половину своєї державної дотації Единбурзькому міжнародному театро-музичному фестивалю [3].

З огляду на запровадження інноваційної діяльності австрійськими закладами культури, важливим для України має стати також досвід державного забезпечення модернізації бібліотечного та музейного сектору культури Австрії. Практика діяльності Федеральної Національної бібліотеки та Дитячого музею "ZOOM" пропонує важливий досвід для України щодо залучення додаткових ресурсів для власного розвитку та популяризації національних надбань культури [4].

Окремі європейські держави поширюють практику діяльності культурних індустрій, які відіграють важливу роль у місцевому економічному зростанні, створенні

робочих місць, залученні додаткових інвестицій для подальшого розвитку культури, її популяризації теренами країни та на міжнародному рівні.

У міжнародному масштабі творчі індустрії відкривають нові можливості економічного розвитку, підвищують конкурентоздатність країни, що є ефективним антикризовим засобом. Крім того, творчі індустрії сприяють інтеграції країни у світову економіку. На національному рівні творчі індустрії допомагають вирішувати економічні та соціальні проблеми шляхом: створення ситуації затребуваності творчої праці; пошуку нових джерел фінансування для традиційних підприємств культури; розвитку послуг із надання ексклюзивних наукових розробок (архітектурних робіт, індивідуальних наукових досліджень); надання нового статусу підприємствам із виконання унікальних робіт (дизайну й оформлення приміщень, фоторобіт); розвитку інфраструктури туризму, розваг і відпочинку; підтримки традиційних ремесел; впровадження наукових розробок і продукції інтелектуальної праці у сфері, яка раніше була далекою від творчості (обслуговування, громадське харчування); створення мережі дрібних підприємств (книжкових, сувенірних магазинів, інтернет-клубів, невеликих художніх галерей, кафе, ресторанів) [5]. Напротипагу європейським державам діяльність культурних індустрій в Україні потребує законодавчого врегулювання та створення сприятливих умов для їх розвитку. Слушною буде думка щодо напрацювання концепції розвитку творчої індустрії як інноваційного напрямку діяльності галузі культури.

Доречним для України буде також досвід державного управління європейських держав щодо розвитку музичної індустрії та організації фестивалів. Країни з високою часткою місцевих компаній на музичному ринку такі, як Великобританія, Ірландія, Швеція, Швейцарія, Фінляндія, Франція та Італія, керуються не лише міркуваннями державного управління щодо покращення якості життя населення, а прагматичними економічними аргументами, адже культурні індустрії, зокрема, музична, вирізняється значними доходами й високим рівнем приватного підприємництва та зайнятості. Наприклад, у Великобританії частка незалежного музичного сектору становить 25% музичного ринку, що вказує на можливість досягнення вражаючих результатів навіть за обмежених промоційних і дистрибуційних ресурсів. На державному рівні в Україні ще повністю не усвідомлено значення діяльності місцевих та національних культурних індустрій для розвитку національної культури та виробництва конкурентоздатного культурного продукту. Зокрема місто Львів вже багато років "експортує" своїх музикантів до столиці, не усвідомлюючи економічного потенціалу зосередження у Львові інфраструктури музичної індустрії та розвитку фестивального руху. У свою чергу, досвід багатьох європейських держав підтверджує високу ефективність організації фестивалів для пошуків економіки місцевих громад. Наприклад, поміж 95-ти великих фестивалів культури в Ірландії 25% становлять музичні фестивалі, 2% — танцювальні, 14% — вуличні паради, 7% — літературні заходи, 4% — театральні, 3% — візуального мистецтва, ірландської мови та заходи, присвячені іншим видам мистецтв [1].

Таким чином, досвід державного управління західних держав щодо благодійності, стимулювання діяльності посередницьких організацій у сфері культури (на прикладі Австрії, Франції, Великобританії) засвідчує, що їх внесок у розвиток відносин між культурою і комерційним сектором є доволі значним. Партнерська діяльність у сфері культури є новим інструментом інституційної комунікації та зв'язків з громадськістю. Спочатку організації бізнесу обмежувалися створенням власних художніх колекцій. Але поступово вони почали розширювати власну діяльність, віддаючи перевагу традиційним сферам спонсорства в галузі культури.

Крім того, певний інтерес з досвіду Франції для України представляє "революційна" податкова реформа

2003 р., яка встановила 13 видів податків і 47 видів пільг, поміж яких, податкові пільги для французьких компаній і корпоративних фондів на розвиток культури, кіноіндустрії та ін. Сьогодні саме Франція має найбільш сприятливий в Європі податковий клімат для корпоративних спонсорів і меценатів. Французька модель або окремі її компоненти могли б лягти в основу податкової реформи в Україні, в будь-якому разі вони, безумовно, гідні пильного вивчення й аналізу при розробленні українського законодавства в цій галузі.

Не менш важливим для України є досвід Німеччини щодо співпраці держави з мережею різноманітних неурядових організацій у сфері культури як на рівні федеральних земель, так і на місцевому рівні з метою реалізації програм культурного розвитку та отримання спонсорської підтримки культурних установ. У Німеччині вже давно усвідомили, що культура є дотичною до економіки, прибутку та має вагомим практичне значення як для бізнес-структур, які безпосередньо спрямовують інвестиції на розвиток культурних інституцій, організації мистецьких акцій, так і для самої сфери культури. Саме через підтримку культурної сфери формується імідж бізнес-структур. Крім того, широкий спектр державних і приватних фондів Німеччини відіграє важливу роль при наданні грантів та премій у сфері культури та мистецтв, що є індивідуальними інструментами підтримки митців.

Із вступом до ЄС польська культура отримала значні можливості для власного розвитку в рамках спільного культурного простору та участі у європейському міжкультурному діалозі. Структурні фонди Європейського Союзу стали важливим інструментом фінансування регіональної політики Польщі зокрема, її культурної інфраструктури, культурної спадщини, туризму, сакральної архітектури, організації виставок, фестивалів та інших культурних заходів. Свідченням цього є ухвалення програми фінансування польської культури через фундації ЄС на 2007—2013 рр. [6].

Стосовно фінансування української культурної сфери, то "Основами законодавства про культуру в Україні" було передбачено, що фінансування культури з урядових і приватних джерел має становити щонайменше 8% ВВП. Однак цієї нереалістичної цифри не вдалося досягти жодного разу; з середини 1990-х рр. обсяг державного фінансування культури коливався на рівні 0,45—0,78% ВВП.

Втім, новоухвалений Закон України "Про культуру" не передбачає зазначеної норми державного фінансування сфери культури, а декларує, що витратами на утримання закладів культури є: кошти державного та місцевих бюджетів; кошти, які надходять від господарської діяльності, надання платних послуг; гранти, благодійні внески, добровільні пожертвування фізичних і юридичних осіб, у тому числі іноземних; інші не заборонені законодавством джерела. Крім того, заклади культури загальнодержавного та місцевого рівня базової мережі залежно від форми власності утримуються або отримують фінансову підтримку відповідно за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, інших місцевих бюджетів, а також коштів установ, організацій, громадян та їх об'єднань. Приватні заклади культури фінансуються їх засновниками. У сферу культури України можна залучати додаткову фінансову підтримку. Для цього держава створює сприятливий режим оподаткування фізичним та юридичним особам, які спрямовують свої кошти на розвиток культури. Механізм податкового заохочення підтримки діяльності у сфері культури визначається податковим законодавством України [7].

ВИСНОВКИ

У кожній країні формується своя модель державного фінансування культури і мистецтв, ідентична національній системі міжбюджетних відносин і традиційним напрямкам державної підтримки цієї сфери. Крім того, не

всім країнам властиві однакові методи фінансового забезпечення сфери культури. Проте ставлення всіх країн до культури як до важливого чинника не лише духовного, але і економічного прогресу суспільства є однознаним. При всьому різноманітті її галузей та відмінностей, сфера культури і мистецтв розглядається як єдиний важливий сектор національної економіки, розвиток якого вимагає від держави комплексних заходів підтримки.

Література:

1. Абанкина И. Финансирование культуры в европейских странах: обзор подходов и методов [Электронный ресурс] / И. Абанкина. — Режим доступа: <http://www.strana-oz.ru/?article=1102&numid=25>
2. Бакальчук В. Зарубіжний досвід залучення позабюджетних коштів на розвиток культури. Україна в 2008 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку [Текст] / В. Бакальчук, О. Кузьмук // К.: НІСД, 2008. — С. 262—268.
3. Аллахвердиева Н. Модели и практики спонсорства и фандрайзинга в Великобритании [Электронный ресурс] / Л. Кузовникова, И. Лаврухина, В. Сорокин, Г. Фирсов, 2006. — Режим доступа: <http://www.cpolicy.ru/issledovania.html/fundraising.html/gb.html>
4. Золотова Л. Модели и практики спонсорства и фандрайзинга в Австрии [Электронный ресурс] / Л. Золотова, А. Дербенева, 2006. — Режим доступа: <http://www.cpolicy.ru/issledovania.html/fundraising.html/austria.html>
5. Буценко О., Ільїних С. Ключові проблеми розвитку культури в Україні / О. Буценко, С. Ільїних // Інформ.-аналіт. центр "Демократія через культуру". — К., 2002. — 40 с.
6. *Mozliwoaci finansowania kultury z funduszy europejskich w latach 2007—2013* / Ministerstwo Kultury s Dziedzistwa Narodowego — Mode of accesse:http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/konfszkol/documents/finansowanie_kultury_2007_13.pdf
7. "Про культуру": Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/12852.html>

References:

1. Abankyna, Y. (2012), "Financing of culture in Europe: an overview of approaches and methods" [Online], available at: <http://www.strana-oz.ru/?article=1102&numid=25>
2. Bakalchuk, V. (2008), *Zarubizhnyj dosvid zaluchennia pozabudzhethnykh koshtiv na rozvytok kul'tury. Ukraina v 2008 rotsi: schorichni otsinky suspil'no-politychnoho ta sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku* [Foreign experience of attracting extra-budgetary funds for the development of culture. Ukraine in 2008: an annual assessment of the socio-political and socio-economic development], NISD, Kyiv, Ukraine.
3. Allakhverdyyeva, N. (2006), "Models and practice of sponsorship and fundraising in the UK" [Online], available at: <http://www.cpolicy.ru/issledovania.html/fundraising.html/gb.html>
4. Zolotova, L. (2006), "Models and practice of sponsorship and fundraising in Austria" [Online], available at: <http://www.cpolicy.ru/issledovania.html/fundraising.html/austria.html>
5. Butsenko, O. Il'nykh, S. (2002), *Kliuchovi problemy rozvytku kul'tury v Ukraini* [Key issues of culture in Ukraine], Inform.-analit. tsentr "Demokratiiia cherez kul'turu", Kyiv, Ukraine.
6. *Mozliwoaci finansowania kultury z funduszy europejskich w latach 2007—2013* / Ministerstwo Kultury s Dziedzistwa Narodowego [Online], available at: http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/konfszkol/documents/finansowanie_kultury_2007_13.pdf
7. "On Culture", *Zakon Ukrainy vid 14 hrudnia 2010 roku № 2778-VI*. [Online], available at: <http://www.president.gov.ua/documents/12852.html>

Стаття надійшла до редакції 10.02.2014 р.